

ekološko osveščenem človeku, pa so podali nekaj osnov za vzgojo nove osebnosti in oblikovanje nove kulture in družbe. Menim, da morajo ta načela veljati tudi za ekološko osveščeno družbo. Današnja družba daje človeku znanje, prihodnja pa naj bi dodala sposobnost vrednotenja in samostojnega odločanja. Dosedanja vzgoja je posameznika spodbujala h konformizmu, k poenotenju, k temu, da se je pokoraval oblastnikom, prihodnja pa naj bi negovala ustvarjalnost in različnost v mišljenju in izražanju.» (str. 62–63)

Poglavitni problem ostaja dejstvo, da se pri ohranjanju okolja ne moremo zanašati na našo naravo in običajne načine obnašanja. »Trstenjak ima prav, ko pravi, da 'smo programirani za ledeno dobo, živimo pa v atomskem stoletju'.« (str. 61) Okolje kot vrednota zahteva aktivno udeležbo in prizadevanje, v marsičem pa tudi samopreseganje, tako kot vsaka druga načelnost. »Vsi ti ukrepi pa bodo imeli samo začasen in delen učinek, dokler ne dozori kultura, v kateri bo posameznik varoval in ohranjal okolje zaradi svojih notranjih razlogov, vse dokler se ne zave, da je okolje njegov svet in ne izrazi te vednosti v vsakdanjem vedenju.« (str. 98)

V epilogu avtor slednjič prizna, da je njegov pogled na prihodnost precej pesimističen, in nas hkrati svari pred pretiranim optimizmom. Skrb za okolje in prihodnost naših zanamcev moramo vzeti z vso resnostjo in jo obravnavati tudi kot problem človeka, družbe in kulture, v kateri živi. »Ekološko osveščeni znanstveniki dostikrat pozabljajo na človeka, ker ekološke krize ni in ne more biti brez človeka. Zato bodo zgolj tehnologije samo bič brez konja. Predvsem moramo spremeniti človeka, njegovo zavest in ustvariti novo kulturo z novo etiko in novimi vrednotami – ekološko kulturo prihodnosti. Zavedajmo se, da Zemlja in njene dobrine niso jama brez dna. Zemljo smo si samo sposodili od naših potomcev. Pravzaprav smo jo ukradli. Planet Zemlja smo ukradli svojim naslednikom. [...] Zamislimo si današnji (razviti) svet brez elektrike, nafte, vode, zdrave hrane, z natrpanimi bolnišnicami, obdan z nepretrgano

umazano megleno odejo – v kakršnem bodo živeli naši vnuki in pravnuki, da o daljnih potomcih ne govorimo. Menili bi, da je nastopil konec sveta. Ker pa spremembe prihajajo počasi, lahko upamo na zadovoljiv izid, čeprav krizam pogosto sledijo vojne (npr. druga svetovna vojna). Toda kakršenkoli bo izid, bo svet precej drugačen od sedanjega.« (str. 149–150) Vprašanje, ali bomo kot človeštvo zmogli kulturni premik, ki bi omogočil, da ta drugačnost ne bo tako črna kot napovedi, pa ostaja odprto.

Martina Starc

Pečjak Vid (2010). *Kataklizma ali Selenino maščevanje*. Ljubljana: Karantanija, 184 str.

OHRANITEV OKOLJA – ETIČNI IMPERATIV MEDGENERACIJSKEGA SOŽITJA

Vid Pečjak, starosta slovenskih psihologov, je med ustvarjalci poseben, ker je – kot pravi sam – »rimski jezdec«: z eno nogo jezdi skozi življenje na konju svojega obsežnega znanstvenega in strokovnega pisanja, z drugo na konju nič manj uspešnega leposlovnega pisanja knjig, zlasti znanstveno-fantastičnih. Isto vsebino včasih obdela vzporedno v obeh zvrsteh, kar smo na področju gerontologije in medgeneracijskega sožitja že doživeli. Četrto stoletja pred svojo *Psihologijo tretjega življenjskega obdobja* (1998) oz. *Psihologijo staranja* (2007) je napisal znanstveno-fantastično knjigo *Adam in Eva na planetu starcev* (1972), ki vsebuje toliko pronicljivih spoznanj o staranju in medgeneracijskem sožitju, da ji ni treba v ničemer zardevati pred mlajšima strokovnima sestrama.

Leta 2010 sta skoraj istočasno izšli dve njegovi knjigi, v katerih se je z ekološko problematiko uničevanja zemlje, zraka, vode in izčrpavanja Zemljinih surovin soočil na strokovni in literarni način. Strokovni knjigi je dal naslov *Človek in ekološka kriza – kaj lahko prispevam k izboljšanju*, znanstveno-fantastični pa *Kataklizma ali Selenino maščevanje*; ob tej se bomo ustavili.

Pri branju *Kataklizme* spremljamo ljubezensko zgodbo med Markom, ki živi v času nekaj generacij za nami v manjšem mestu Kajak in prihaja z očetom v planinsko vas Edelweiss na počitnice k stricu. Tam živi pri dedku Grigoriju in babici Miraldi Selena – *deklica z Lune, šesteroprstka*. Ko se je rodila, sta njena mati in oče namreč delala na Luni, v naselju Arhimed. Zaradi manjše težnosti in drugih vplivov so tam za otroke nevarne razmere, zato jih je veliko pohabljenih. Selena ima na nogi šest prstov, sicer pa je zdrava, lepa in zelo nadarjena. Zaradi njenega zdravega razvoja sta se starša kmalu po njenem rojstvu vrnila na Zemljo, kjer sta se kmalu smrtno ponesrečila. Od tedaj živi pri starih starših, ki sta čudovita človeka, in se razvija v zrelo, čutečo in sposobno dekle. Tu se spoprijateljita z Markom.

Razmere pa niso več ugodne za življenje, kajti na Zemlji sta zrak in voda že tako onesnažena, da se pojavljajo nove hude bolezni in čedalje hujši razpad političnih, gospodarskih, preskrbovalnih in vseh drugih družbenih sistemov. Vlada Združene Evrope skuša reševati osnovne pogoje za življenje, ki so jih *presneti ali prekleti predniki* – kar je vsakdanja kletvica prebivalcev sveta – v 20. in 21. stoletju uničili s svojo nespametjo in pogoltnostjo. Vlada med drugim uniči vsa vozila na fosilna goriva, tako da deluje le še redek promet po kopnem z električnimi ekološkimi avtomobili. V čedalje hujših razmerah odstopi zadnja evropska vlada, vojska se razpusti, upravo prevzamejo mesta sama, večja se družbeni kaos. Njegov višek so samooklicane razbojniške tolpe in armade, ki ropajo mesta in vasi ter brezčutno pobijajo prebivalce. Premožnejši in bolj izobraženi gradijo ekološka mesta pod kupolami iz steklobetona, ki ga je kot najpomembnejši izum tega časa odkril Markov dedek.

Selena je medtem doštudirala računalništvo; bila je zadnja generacija, preden so zaprli šole. Mark, ki je gradbenik in pomembno vključen v izgradnjo velikega steklenega mesta Opcija, zelo vabi Seleno, naj se mu pridruži. Kljub temu da bi

v svoji ljubezni do Marka to zelo rada storila in s tem morda zagotovila svoje preživetje, se odloči za pomoč starima staršema na vasi, kjer so zaradi razpada trgovine in vseh drugih družbenih struktur že začeli pridelovati živež z ročnim obdelovanjem zemlje. Grigorij in Selena doživita smrt babice Miralde, to se zgodi v dostojnem in mirnem človeškem vzdušju.

Usoden dogodek pa je napad najbolj surovega generala Maksimiljana s svojo okrutno Armado združene Evrope na Edelweiss; izropajo imetje, pobijajo in ugrabljajo moške za svoje vojake, saj jim bolezní nenehno redčijo roparsko vojsko. Ko vidijo, da ima Selena sodoben računalnik in vrhunsko obvlada računalništvo, jo ugrabijo. Divji Maks ni le nečloveško krut, ampak s svojo divjo osebnostjo in pogledom hipnotizira in omami ljudi okrog sebe. Tako postane Selena njegova zaupna oficirka za zveze in živi povsem tuje življenje, ne da bi se prav zavedala sebe ali imela notranjo moč za nadaljevanje svoje dotedanje humane človeške poti. Ko Maks z vojsko napade utrjeno stekleno mesto Opcija, se pri pogajanjih o predaji srečata iz oči v oči z Markom, seveda na nasprotnih straneh. Ljubeč pogled in tiha beseda sta dovolj za sporazum, da se naslednji dan, ko roparji nekoliko prodrejo v mesto, srečata in v objemu zbežita iz bitke. Ta se potem konča z Maksovim porazom.

Sedaj se mladi ljubeči par vozi s skromnim elektromobilom po slabih cestah. Srečujeta se z bedo ekološke kataklizme: zaradi suš in poplav ter drugih nesreč kontinentalnih razsežnosti se trume beguncev v neredu in bedi selijo s severa na jug, z juga pa na sever – večinoma peš, bolni in onemogli. Med njimi se najde tudi mlada družina, ki na poti ob skromni jedi praznuje otrokov rojstni dan. Potomstva imajo namreč ljudje le še zelo malo, življenjska doba pa se je iz prejšnjih povprečnih več kot osemdesetih let zmanjšala na dobrih trideset. Cilj Selenine in Markove poti sta Edelweiss in dedek Grigorij. Ko ga dosežeta, doživi Selena najhujši šok: požgano vas in raz-

mesarjenega dedka v hiši. Pokopljeta ga v grob k babici in odideta loviti divjega Maksa. Izsledita ga v manjšem mestecu. S pogumom, znanjem in spretnostjo prideta do njega. Zbegano nemočnega in obenem sovražno divjega ga Slena ustrelji. S tem osvobodi ljudi največje med vrsto tegob, ki ne obetajo več niti preživetja človeštva.

Od tu potuje naš *klativeteški* par junakov v svojem ekološkem avtomobilu na sončne baterije po cestah propadajoče Evrope. Ker je Slena vsem znana rešiteljica pred najhujšim roparjem, Mark pa znan graditelj, ju radi sprejemajo in gostijo s svojim skromnim živežem. Ljudem po svojih močeh pomagata pri utrjevanju mest pred manjšimi tolpmi, pri zdravljenju in drugem. Oglasita se tudi v dveh zaprtih znanstvenih utrdbah, ki živita povsem svoje življenje, odklopljeno od tekoče stvarnosti sveta in ljudi. Biološka postaja Aristotel v svojih laboratorijih razvija človeško nesmrtnost. Ker so po pomoti izgubili kromosom y, živijo in delajo v njej večinoma povsem enake klonirane ženske. Za normalizacijo življenja prosijo Marka za kapljico njegove krvi z manjkajočim kromosom y. Pozneje se še enkrat vrmeta k Aristotelu, toda tedaj ta znanstvena postaja izumira, ker se je po nepredvidljivi napaki atomsko onesnažila. Gosta sta tudi v zgodovinsko-antropološki znanstveni postaji Darwin, kjer hranijo vse zbrane ostaline človeške hominizacije. Preučujejo nastanek človeka in zgodnje migracije človeštva; menijo, da bodo s tem, ko pojasnijo to vprašanje, odkrili odgovor, »*kaj smo ljudje v resnici in kam odhajamo*.« Pri tem pa nimajo niti slutnje odgovora, »*ali se bodo ekološke razmere toliko popravile, da bodo ljudje lahko živeli zunaj ekološko zavarovanih mest*« (str. 151 sl.). Njuni srečanja z znanstvenima postajama kažeta, da se znanost čuti vladarja nad stvarnostjo, brez vsake etične odgovornosti in povezanosti z usodo ljudi in narave. Njena vrhunska znanstvena spoznanja so povsem jalova pri reševanju svojih, človeških in naravnih preživetvenih nalog. Psiholog in literat Pečjak se tukaj pojavi kot kritik odtujene

znanosti, ki neodgovorno sodeluje pri uničevanju narave in človeka.

Avtor v opisu kataklizme, ki jo preživljata narava in človeštvo, nevsiljivo odpre še več bivajskih vprašanj.

Prvo je medgeneracijska odgovornost. Celotna vsebina knjige je obsodba etične neodgovornosti odraslih generacij, ki upravljajo in usmerjajo razvoj brez odgovornosti do tega, kakšne možnosti in pogoje za življenje bodo imeli naši vnuki, pravnuki, prapravnuki ... Če politika brez etične odgovornosti usmerja gospodarstvo v uničevanje narave, znanost pa v eksperimentiranje z naravo, človekom in družbo, je to največji od možnih zločinov proti medgeneracijski solidarnosti.

Temelj medgeneracijske solidarnosti je vrednota pravičnosti ali poštenosti. Tudi ta je latentni problem celotne knjige. V cvetočem obdobju konec 20. in v začetku 21. stoletja multinacionalke niso bile pravične in poštene, ko so z vsemi sredstvi lovile svoj dobiček in pri tem preprečevale razvoj čiste tehnologije, zrele človeške vzgoje in vzdržnega razvoja na svetu. Ista zgrešena mentaliteta je razširjena skoraj med vsemi ljudmi, tudi revnimi – vsi se porabniško pehajo za »imeti« čim več stvari in užitka, ne glede na to, koliko te stvari in ti užitki odgovarjajo pristnim človeškim potrebam ali pa človeku, družbi in naravi v resnici škodijo. Na bolj subtilni ravni se problem pravičnosti pojavi ob nastopu ekološke kataklizme, ko si bogati in izobraženi gradijo ekološka in socialno zavarovana mesta pod kupolami, revno prebivalstvo pa ostaja po svojih vaseh in mestih, kjer so izpostavljeni naglemu izumiranju zaradi ozonske pljučnice in drugih novih bolezni, lakote ter grozodejstev oboroženih roparskih tolp. To da bogati in izobraženi niso organizirali reševanja za skupnost in z njo, ampak le zase, razumejo ne le bedniki po mestih in vaseh, ampak tudi junakinja Slena kot eno od etičnih zmot, ki je omogočila najhujše zlo kataklizme – grozovite roparske tolpe.

Na nekaj mestih so besedila o upanju. Ko Mark na poti ugovarja potujočemu beguncu, da ne bodo sprejeti v steklena mesta v službo, mu Slena reče: »Nikar ga ne zatri! Upanje je življenje. Dokler upajo, živijo, ko pa ga izgubijo, postanejo živi mrličji.« (str. 84) Ko pozneje ob drugem srečanju beguncev na poti isto napako ponovi Slena, ji Mark reče: »Pusti ljudem upanje. To je vse, kar še imajo.« Takoj se človeško uravna v pravo smer, ko mu odvrne: »Imaš prav ... Upanje je vse, kar imajo, brez njega danes ni mogoče živeti. Upanje je življenje in življenje je upanje.« (str. 144)

Naravne in človeške grozote, ki jih doživljata Slena in Mark na svoji poti in tudi na samem sebi, so živ obup, ljudi silijo v obup, otopelost in nečloveška grozodejstva. V takih razmerah so največje upanje otroci. Omenili smo že večerno praznovanje otrokovega rojstnega dne nekih beguncev ob cesti. Ko sta Slena in Mark zaslišala družino peti, sta šla k njim, Slena je slavju dodala malo rolado in z njimi sta preživel lep človeški večer (str. 144 sl.). O otroku kot upanju priča tudi besedilo obisk Markovega strica ter bratranca Otona in njegove ženo Ardele v propadajočem Kajaku: »Seleni se je zdelo, da je Ardela noseča, in Otonova izbranka ji je z veseljem potrdila njena ugibanja. Mladi popotnici ni bilo jasno: 'V teh hudih časih bosta imela otroka? Sta pa zares pogumna. Kako ga bosta preživljala, saj še sami nimate kaj jesti?' 'Z Otonom sva dolgo oklevala. V mestu otrok skoraj ni več, ker se ženske bojijo roditi, a tudi zato, ker rodnost upada in ker se rojeva čedalje več pohabljenih in mrtvih otrok. A otroci dobijo dodatno živilsko karto, kar pomeni več hrane za vso družino ...'« (str. 99).

Upanju sorodna temeljna človeška usmerjenost je ljubezen. Ta je tudi v Pečjakovi *Kataklizmi kljubovalna moč duha* (Frankl). Celotno življenje in sožitje junakov vodi in poganja pristna ljubezen mladega človeškega para. Številna pa so mesta, ki kažejo na konkretne detajle ljubezni, od skrajno zlorabljene – na primer Slene in drugih s strani divjega Maksa – preko zdravega

žrtvovanja ljubečih staršev, starih staršev ali partnerjev drugega za drugega do Sleninih zapisov mladostne ljubezni do Marka v njenih dnevniških zapisih, ki jih najdeta v požgani hiši v Edelweissu (str. 109 sl.).

Kataklizma v sožitju dveh ljudi, družin in drugih skupin ali celotne družbe povzroča neodgovorno ravnanje. Človekovo neodgovorno ravnanje izvira iz njegovega nezrelega doživljanja, iz nezrele človeške zavesti. Zrelost je druga beseda za človekovo smiselno orientacijo pri njegovem vsakdanjem doživljanju v konkretnih razmerah, pa naj so te ugodne ali trde. V njih se človek zmore orientirati predvsem po opornikih, ki so močnejši od njega, ki presegajo človeka. V sodobni psihologiji je te opornike Frankl imenoval človekove duhovne zmožnosti. Tudi zgodovina človeških kultur jih ugotavlja in tako poimenuje. Ljubezen, upanje in odgovornost – tudi medgeneracijska do potomcev in prednikov – sodijo med duhovne opornike za orientacijo pri preventivnem izogibanju osebnih, družinskih in družbenih kataklizem in za reševanje človeškega bivanja, če se v kataklizmi znajdemo. Zato je Pečjakova knjiga *Kataklizma* zgovoren napotek k resnemu upoštevanju človekove duhovne razsežnosti.

Jože Ramovš

Pillemer Karl (2010). *Gray, green and active: Environmental volunteerism benefits older adults and society*. V: ICAA Green Guide 2010, str. 10–13, <http://www.globalaging.org/health/us/2011/volunteer.pdf> (sprejem 15. 2. 2010)

OKOLJSKO PROSTOVOLJSTVO KORISTI STAREJŠIM IN DRUŽBI

Članek opisuje posebno obliko prostovoljstva starejših, ki je namenjeno ohranjanju okolja. Vzroki za sodelovanje so različni: od uživanja narave in dela na prostem, do želje po druženju z mlajšimi generacijami. V vsakem primeru pa ima ohranjanje okolja močan medgeneracijski